

Шаблистий Володимир Вікторович
професор кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Не применшуючи ролі будь-яких галузей права для нормального функціонування усіх суспільних утворень, слід зазначити, що головною метою їх існування та застосування є вирішення спорів. Якісно іншим є головне завдання наук кримінально-правової спеціалізації – встановлення істини.

Встановлення істини у кримінальній справі (провадженні) буквально означає повне, об'єктивне та всебічне встановлення усіх обставин, які мали місце у минулому. Більше того, подібне дослідження не передбачає будь-яких пропозицій щодо змін чи доповнень як до чинного КК України, так і до інших нормативно-правових актів.

Слідчий, прокурор чи суддя в межах одного чи декількох кримінальних проваджень на різних його стадіях встановлюють ту подію, яка мала місце у минулому. У випадку підтвердження факту вчинення злочину винувату особу притягують до кримінальної відповідальності.

Що стосується впевненості уповноваженої посадової особи державного органу у точності події, що мала місце у минулому, слід пам'ятати про презумпцію невинуватості, яка включає, серед інших, і правило про тлумачення сумнівів щодо доведеності вини особи у вчиненні злочину. Дане правило є невід'ємною його частиною, воно полягає у тому, що такі сумніви тлумачаться на користь обвинуваченої особи. Категорії «сумнів» і «впевненість» характеризують ставлення людини до наявності чи відсутності певної обставини [1].

В. Т. Нор вважає, що сумнів у наявності чи відсутності певної обставини, яка підлягає встановленню (доказуванню), стимулює не пасивність даних органів, а радше їх активність у його нейтралізації за допомогою процесуальних дій. При цьому, звичайно, йдеться про сумнів обґрунтований, «розумний», а не надуманий чи навіяний якимись фантазіями [1].

Незворотні процеси реформування усієї системи кримінальної юстиції України насамперед пов'язані з набуттям чинності 19 листопада 2012 року нового КПК України, вимагають від усіх судових, правоохоронних та правоохоронних органів якісного переосмислення своєї діяльності. Особливо це стосується слідчих, які для провадження розслідування повинні будуть прикладати максимум зусиль (нейтралізація сумнівів у наявності події злочину та винуватості конкретної людини у його вчиненні). По суті, слідча діяльність повинна стати однією з основних гарантій забезпечення безпеки усіх осіб, втягнутих в орбіту кримінального процесу. Але чи може слідчий, який буде

постійно знаходитися у стані страху, у стані небезпеки, на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки?

Причини постановки цього питання можемо знайти у ст. 381¹ КК України, в якій встановлено відповідальність слідчого за систематичне невиконання письмових вказівок прокурора по розслідуванню кримінальної справи. На ще «невисохлі чорнила» нової статті посипалася критика від вчених та практиків щодо необхідності її негайної декриміналізації.

Так, О. І. Зінченко вважає, що на прикладі цієї законодавчої новели знову наочно видно, як некоректне, непродумане, дилетантське втручання у матерію кримінального права має своїм наслідком прийняття норми, яка у кращому випадку залишиться «мертвою», а в гіршому – викличе істотні проблеми в її застосуванні [2, с. 133].

М. І. Колос займає з цього питання ще більш категоричну позицію та зазначає, що:

– криміналізація бездіяльності слідчого, пов'язаної із систематичним умисним невиконанням письмових вказівок прокурора, є необґрунтованою і такою, що буде негативно впливати не лише на процесуальну діяльність слідчих у конкретних кримінальних провадженнях, а й на можливість формування якісного корпусу слідчих ОВС і служби безпеки органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, і державного бюро розслідувань;

– стаття 381-1 КК України, у редакції ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям КПК України» від 13 квітня 2012 року № 4652-VI підлягає декриміналізації [3, с. 111].

Слід визнати, що іноді здоровий глузд перемагає. Прийняття нового Закону України «Про прокуратуру» стало наслідком виключення цієї статті з КК України.

У контексті розглядуваного питання є доцільним наведення точки зору В. І. Осадчого. Вчений, навпаки, вважає, що потреба в існуванні кримінально-правового захисту працівників правоохоронних органів об'єктивно впливає із суті правоохоронної діяльності, що повною мірою відповідає міжнародним стандартам та закон зумовлюється низкою чинників. Правоохоронна діяльність становить самостійний об'єкт кримінально-правового захисту, що характеризується суттєвими недоліками [4, с. 288–289].

Маючи недосконалу правову основу захисту судової та правоохоронної діяльності, навряд чи можна визнати соціально обумовленим чи навіть просто доцільним встановлювати непотрібні важелі кримінально-правового впливу на слідчого.

КК України постійно доповнюється статтями про відповідальність за втручання в діяльність, посягання на певного чиновника постійно створюваних нових державних органів та інституцій.

Наприклад, Законом України «Про Вищу раду правосуддя» [5] КК України доповнено ст. 351² «Перешкодження діяльності Вищої ради правосуддя, члена Вищої ради правосуддя». До цього ст. 351¹ «Перешкодження діяльності Рахункової Палати, члена Рахункової палати». Коментарі тут зайві – лише додамо: що треба буде робити з КК, коли ці органи реорганізують чи

ліквідують?

Що стосується пізнання взаємодії з суб'єктом злочину – потерпілим (у випадку його наявності), то тут потрібно звернути увагу на те, що навіть найрозвиненіші та перевірені часом системи правосуддя іноді дають збій.

Так, влітку 2012 р. світовій громадськості став відомий такий випадок. Американець Андре Девіс відсидів у в'язниці 32 роки, будучи визнаний винним у зґвалтуванні і вбивстві трирічної дівчинки. Усі ці роки він знав, що невинен, але довести цього не міг. У 1980 році, коли його засудив суд присяжних, зробити аналіз ДНК було неможливо. І лише у 2004 році Девіс подав прохання про перевірку виявленої на місці злочину сперми. Два поспіль негативних результати аналізів переконали суд у невинуватості Девіса. Його тут же звільнили з місця позбавлення волі. На момент арешту Девісу було 19 років. У в'язниці суворого режиму в штаті Іллінойс він провів більшу частину життя. Зазначимо, що американця визнали винним на підставі непрямих доказів і показань приятеля [6].

Ще більш шокуючим є таке. Безпрецедентний крок федеральної влади щодо перегляду старих кримінальних справ виявив не менше 27 смертних вироків, заснованих на помилкових рішеннях судових експертів ФБР. Зокрема, деякі з них пов'язані з неточними лабораторними даними. Поки точно не відомо, чи усі випадки дійсно були помилковими, перегляд цих справ продовжиться. Влада запросила результати лабораторних досліджень та інші докази, на яких ґрунтувалися судові рішення. Настільки серйозна перевірка може стати черговим аргументом у дебатах про смертну кару. Багато супротивників вищої міри покарання давно пророкують, що вбивство невинного поставить питання про мораторій ребром. Однак якщо ДНК-тести все ж доведуть, що усі 27 вироків були винесені справедливо, це зіграє на руку прихильникам вищої міри покарання, оскільки доведе, що система працює. Проте представники ФБР заявили, що мають намір виявити проблеми навіть у тих випадках, коли підсудний вже був страчений. Лабораторія ФБР досліджувала понад 21 тис. випадків, з них у цілому 120 визнані потенційно проблемними. Перевірки проводяться спільно з департаментом юстиції разом з консультантами Innocence Project та Національної асоціації кримінальних адвокатів. Торік американське видання повідомляло про подібний випадок. З'ясувалося, що погано налагоджена система дослідження волосся могла «вказувати» на людей, які не здійснювали злочинів, причому у владі роками знали про цю проблему, але не вживали жодних заходів і не попереджали адвокатів. Ще з 1970-х років лабораторія ФБР у своїх звітах підкреслювала, що збіг не може бути використано як доказ, проте декілька агентів використовували результати експертиз у якості безперечних підтверджень причетності підсудних до злочинів. Це стосувалося не тільки зіставлення волосся, але і відбитків пальців та інших аналогічних експертиз [7].

Встановлюючи усі обставини, що входять у предмет доказування по конкретному кримінальному провадженню, слід з ювелірною точністю ставитися до їх процесуального закріплення.

Враховуючи той факт, що основним суб'єктом правозастосування в Україні є Національна поліція, то саме від рівня правосвідомості та правової

культури кожного працівника поліції залежить впевненість пересічного громадянина у власній безпеці.

Отже, впевненість людини у точному встановленні події, яка мала місце у минулому, прямо залежить від кожного із нас – усі ми хочемо знати правду, а тому будь-які реформи треба починати із себе. Доброчесність та здатність поступитися невеличкою частинкою власного егоїзму є першим кроком до розбудови правової держави зі справжнім громадянським суспільством.

1. Нор В. Т. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / В. Т. Нор // Часопис національного університету «Острозька академія». – Серія «Право». – 2011. – № 1 (3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Choasp/2011_1/1nvtzpl.pdf.

2. Зінченко І. О. До питання щодо співвідношення понять «систематичність» і «повторність» злочинів / О. І. Зінченко // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 жовтня 2012 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2012. – С. 129–133.

3. Колос М. І. Бездіяльність слідчого: підстави і проблеми сучасної криміналізації / М. І. Колос // Актуальні проблеми кримінального права, кримінального процесу та криміналістики : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження професора М. В. Салтевського (м. Одеса, 02 листопада 2012 року). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 108–111.

4. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія / В. І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.

5. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

6. Американець ошибочно отсидел в тюрьме 32 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tengrinews.kz/strange_news/amerikanets-oshibochno-otsidel-v-tyurme-32-goda-217141/.

7. Власти США усомнились в законности 27 смертных казней [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://telegrafist.org/2013/08/14/78676>.

Дячкін Олександр Петрович
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

Відповідно до статей 13 і 41 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання як рівних перед законом від протиправного позбавлення права власності. Право приватної власності визнане непорушним [1] і захищається законодавством, у тому числі шляхом встановлення кримінальної відповідальності за умисне або з необережності знищення або пошкодження чужого майна. Загальними нормами, якими встановлена кримінальна відповідальність за вказані дії, є статті 194 та 196 Кримінального кодексу України.